

Fred Halliday

Afghanistan – Revolution och kontrarevolution

Ur tidskriften *Kommentar* nr 2/1980

Under regimen Taraki och PDPAs (People's Democratic Party of Afghanistan) första år vid makten drevs en rad reformer igenom. Men detta skedde på ett så hårdhänt sätt att människor, som skulle vinnas för revolutionen i stället stöttes bort, skriver Fred Halliday. Jordägare och stamhövdingar, vars intressen drabbades av reformerna fick lättare att samla bondebefolkningen bakom kontrarevolutionen. När man kritiserar Sovjetunionen för dess politik rörande Afghanistan — som har både politiska och strategiska motiv — bör man rikta sig mindre mot interventionen i december 1979 än mot det faktum att de sovjetiska ledarna lät situationen i Afghanistan urarta så till den grad att de tvingades välja mellan två dåliga alternativ. Den vänsterkritik som riktats mot interventionen har undvikit diskussionen om vilka alternativ de sovjetiska ledarna hade, menar Halliday — fortsätta stödja Amin eller dra sig tillbaka och lämna fältet fritt för kontrarevolutionen.

Artikeln är översatt från den brittiska vänstertidskriften *New Left Review* nr 119.

OBS Denna artikel handlar huvudsakligen om bakgrunden till inbördeskriget – i synnerhet den politik som fördes av PDPA-regeringen, vars reformpolitik mötte hårt motstånd från godsägare och andra privilegierade grupper och som tog formen av väpnat uppror. Eftersom artikeln är från början av 1980 så kan den givetvis inte redogöra för den följande utvecklingen. Dessutom har det senare kommit fram en hel del viktiga uppgifter, särskilt om USA:s roll i upproret, som var okända när artikeln skrevs. Om detta se lästipset efter artikeln nedan.

De dramatiska händelserna i Afghanistan mot slutet av 1979 då sovjetiska trupper ingrep och president Halfizullah Amin störtades inträffade mindre än två år efter det uppror i april 1978 som förde PDPA (People's Democratic Party of Afghanistan) till statsmakten. Ingen kan förutsäga vart denna utveckling kommer att leda, men det är uppenbart att den afghanska revolutionen är ytterst bräcklig. Den kan överleva med sovjetisk militärt stöd, men den blir sårbar just därför att den nya regeringen under Babrak Kamal identifieras med främmande makt. Och den försvagas dessutom av de häftiga fraktionsstrider inom PDPA som föregick det senaste sovjetiska ingripandet.

Krisens orsaker ligger i de oerhörda problem PDPA mött när partiet försökt genomföra sitt revolutionära program och i de misstag det gjort. På samma sätt som i Ryssland 1917 grep man på kort tid makten i städerna och sedan följde ett utdraget inbördeskrig mot kontrarevolutionära krafter med utländskt stöd. Innan den nya regimen förmått vinna bondemassornas stöd genom effektiva och meningsfulla reformer, hade kontrarevolutionen lyckats mobilisera stora delar av de fattiga på landsbygden och göra den nya regimen ansvarig för inbördeskrigets våld och kaos. Vi vet vilka kostnader de ryska bolsjevikerna fick betala för att försvara sina första segrar och vi vet vilka konsekvenserna blev.

I Afghanistan kan inbördeskrigets följder bli betydligt ödesdigrare än så om man ser till vissa av de politiska metoder som PDPA, i allians med Sovjetunionen, gjort till sina. Bolsjevikerna — också Lenin — tillgrep under ryska inbördeskriget repressiva metoder som inte kan försvaras, men aldrig det systematiska och omfattande våld som PDPAs ledning utövade för att kväva

kontrarevolutionen. Och dessutom löstes politiska motsättningar inom bolsjevikpartiet med omröstning — inte som i Kabul framför exekutionspatrullen.

Styrkan och svagheterna hos PDPA och särdragen i dess maktövertagande har redan antytt här och på annat håll. Det var ett parti som ville åstadkomma en revolutionär omdaning av ett av världens mest utarmade samhällen, och det kunde — av politiska och strategiska skäl — räkna med omfattande stöd från grannen i norr. Redan under 50-talet blev Sovjetunionen det land som gav det största ekonomiska och militära stödet till Afghanistan. Och Sovjet var också den främsta handelspartnern — ett unikt förhållande i den icke-socialistiska tredje världen. Internationellt sett var denna utveckling av marginellt intresse eftersom USAs engagemang var svalt och Afghanistans sociala system arkaiskt.

Vid samma tid var PDPA ett litet parti, förmodligen med mindre än 5 000 medlemmar som nästan enbart rekryterats bland städernas intellektuella och arméns officerare — och detta i ett land med 90 procentig analfabetism, med 87 procent av befolkningen bosatt på landsbygden och med starka stambundna, etniska och religiösa strukturer och ideologier. PDPAs seger och Sovjetunionens bistånd innebar en möjlighet för Afghanistan, men det fanns också en fara för att det stadsbaserade partiet vid en landreform riktad mot godsherrarna skulle misslyckas med att vinna de fattiga bondemassorna på grund av byråkratiska metoder. Det fanns också en risk för att det afghanska samhällets inneboende möjligheter till förändring skulle stympas genom att man införde politiska modeller (och jag syftar här inte på ekonomiskt och militärt bistånd) med förebilder från Sovjet.

Nordjemen var ett varnande exempel på en revolution (1962) där en stadsbaserad, radikal regim förts till makten för att sedan dränkas i ett stamuppror. De länder som stödde kontrarevolutionen sände aldrig in några militära styrkor av betydelse. Så har inte heller skett i Afghanistan, men Pakistan har upplåtit läger både för flyktingar och för den militära afghanska oppositionen, och man har givit vapen och också en del direkt stöd. Övriga allierade den här gången är Kina, som utbildar rebellerna, Iran, som bidrar ekonomiskt, med propaganda och viss utrustning och Kuwait och Saudiarabien, som ger finansiellt stöd. Hittills finns inga belägg för att USA skulle vara inblandat, men en gemensam ståndpunkt om Afghanistan är utan tvekan en del av överenskommelsen mellan Washington och Peking. Och USA nöjer sig måhända med att låta sina allierade i Asien bära huvudansvaret. Den andra avgörande omständigheten är landsbygdens sociala struktur, som skapar speciella svårigheter för en socialistisk omdaning.

Dolda klassmotsättningar

Man kan urskilja fyra drag hos det sociala systemet på landsbygden som speciellt försvårar varje social omdaning. Det första är att bönderna inte främst upplever de sociala relationerna som klassmässiga. Förutom de skiljelinjer som skapas av ekonomisk makt bestäms den sociala skiktningen också av stamtillhörighet och av etniska och religiösa faktorer. Motståndet blev också speciellt häftigt i Pushtunområdena i söder och öster där skillnaderna i jordäggande var små och stamlojaliteten stark. Men samma svårigheter mötte man på slätterna i norr där skillnaderna i äggande var störst och där det bofasta jordbruket hade en längre tradition. Problemet förvärrades av nomadismens starka ställning i Afghanistan. Ungefär 15 procent av befolkningen får fortfarande sin utkomst från sina kringvandrande hjordar och i dessa samhällen är ägandeskap och sociala klassmönster mycket oklara. Att revolutionära regimer med framgång kan utvecklas i herdesamhällen har Yttre Mongoliet visat, men detta kräver speciella strategier och speciell känslighet.

En annan viktig faktor var bergsstammarnas traditionella oberoende. Dessa stammar upplevde

PDPAs strävan att utvidga sin kontroll och dess ingripanden mot smugglingen över pakistanska gränsen som ett hot. Och deras naturliga reaktion var väpnad revolt, en verksamhet som de var grundligt skolade för. Den traditionella fientligheten visavi centralregeringen, som en revolutionär rörelse baserad på landsbygden kunde ha använt i sin kamp mot en kontrarevolutionär statsmakt i centrum, kunde här utnyttjas av kontrarevolutionen mot PDPA.

Ett tredje problem var de politiska traditionerna i Afghanistan som bars vidare också inom PDPA. Afghanistan är ett land där politiska och sociala problem av hävd lösts med vapenmakt och där utrymmet för fredliga lösningar av konflikter inom staten eller mellan staten och dess undersåtar är ytterligt begränsat. Kontrarevolutionärerna övergick mycket snart till att skjuta PDPAs medlemmar vid första anblicken, och också regimens brutalitet mot verkliga eller förmodade motståndare var omfattande.

En sista kontrarevolutionär faktor med oerhörd sprängverkan är islam. I Afghanistan fanns, med andra ord, en grundmurad folklig ideologi som kunde utnyttjas av de kontrarevolutionära krafterna på ett effektivare sätt än någon annan religion i världen skulle tillåta. Islams kraft som kontrarevolutionär ideologi ökade oerhört när den islamska rörelsen i Iran segrade i februari 1979 just när motståndet mot PDPA tog sina första allvarliga uttryck.

Aprilrevolution hejdas

PDPAs tio första månader vid makten, fram till slutet av februari 1979, tycks ha förflutit utan större problem. Massorna på landsbygden förhöll sig avvaktande. PDPA drev igenom sina olika reformer. De nationella minoriteterna fick kulturella rättigheter. Kvinnornas ställning förbättrades. Utbildningen och hälsovården byggdes ut. 1 augusti 1979 tillkännagav regeringen att den öppnat 600 nya skolor och att den inlett en landsomfattande alfabetiseringskampanj. 1984 skulle en miljon analfabeter ha lärt sig läsa. De två viktigaste reformerna avskrev böndernas skulder till storbönder och godsägare och begränsade rätten att äga jord. Gränsen drogs mellan sex och sextio hektar beroende på jordens bördighet. Mot slutet av regimens första år meddelades att man delat ut drygt 33 000 hektar till 132 000 familjer. Och i augusti 1979 hade antalet familjer som fått jord stigit till 300 000. En del av dessa familjer sammanfördes omedelbart i kooperativer, och när femårsplanen lades fram senare under året fanns där inskrivet att 1,1 miljoner familjer skulle bo i 4 500 kooperativer 1984. Nu får man inte överdriva effekten av dessa åtgärder, men officiellt och i viss mån också i praktiken var detta ett målmedvetet och framsynt försök att reformera det afghanska samhället.

Hårdhänt reformprogram

Men dessa reformer handlades på ett sådant sätt att de människor på landsbygden som skulle vinnas för revolutionens sak istället stöttes bort. Förordningen om upphävandet av skulder gällde inte, och kunde inte heller ha gjort så, den lantliga lånemarknadens själva centrum, nämligen basarernas köpmän och penningutlånare. De senare var en betydande och till en början oersättlig kraft i Afghanistan. Trots PDPAs appeller vände de sig tidigt mot regimen på grund av dess prisregleringar och åtgärder mot hamstring och smuggling. Landreformen byggde inte på någon som helst översikt över ägandeförhållandena på den afghanska landsbygden. Den tog föga hänsyn till olika typer av jordägande och till lokala uppfattningar om nyttjande och ägande av land hos stamsamhällen och nomader.

Det hände alltför ofta att en grupp militärer och medlemmar av PDPA kom ut till en by och började kommendera bönderna utan minsta insikt om lokala förhållanden och känslor. När de urgamla banden mellan bönder och godsägare skars av, skars fattigbönderna också av från sina

traditionella källor till vatten, utsäde och redskap, och regeringen kunde inte erbjuda några praktiska alternativ. Det uppstod också problem när de målmedvetna, stadsbaserade kadrerna konfronterades med landsbygdens stamlojalitet och uppfattning om stolthet.

De intressegrupper som hårdast drabbades av reformerna var de stora jordägarna och stammarnas överhuvuden, som levde på smuggling över pakistanska gränsen. Båda grupperna var små, men sättet som reformerna genomfördes på gjorde det lättare för dem att samla bondemassorna bakom sig. På de platser där fattigbönderna verkligen fick land genom omfördelningen av jord kunde de förmodligen inte skörda några materiella fördelar av detta. Tiden var för kort och försörjningssystemet på landsbygden hade brutit samman.

Tre andra svårigheter har bidragit till att bromsa upp revolutionens ursprungliga dynamik. Den första var splittringen och den extremt odemokratiska inre strukturen hos PDPA. Bara inom några månader efter makttillträdet i april skakades partiet av två olika, om än besläktade, schismer. Den första utspelades i juli 1978 när ledarna för fraktionen Parcham (Fanam) utvisades till olika ambassadörsposter utomlands och den andra utspelades i augusti då en grupp arméofficerare och ministrar häktades och anklagades för sammansvärjning. De flesta av dem uppgavs senare ha ”erkänt”. Men splittringen levde vidare och i början av 1979 arresterades fler medlemmar av Parcham som t ex direktören för radio och TV, Suleiman Laiq.

Också inom den segrande gruppen Khalq (Folket) växte motsättningarna och de skärptes uppenbarligen av krisen i landet. Taraki — president, premiärminister och centralkommitténs generalsekreterare — intog till en början en dominerande ställning. Men han hotades efter hand av Hafizullah Amin som var vice premiärminister, utrikesminister och politbyråns sekreterare. Amin organiserade den militära resningen i april 1978 och ledde säkerhetsavdelningen inom PDPA. Redan som vice premiärminister hade han ett nästan obesträtt inflytande över de väpnade styrkorna och över Aqsa, den nya säkerhetspolis som byggts upp med rysk hjälp i maj 1978. Han tycktes vara en kraftfull och målmedveten man, utrustad med en avsevärd politisk flexibilitet, för att inte säga opportunist, och det finns belegg som visar att han åtminstone från början av 1979 arbetade för att helt gripa makten över PDPA på Tarakis bekostnad.

Den andra svårigheten var de försämrade relationerna till grannländerna, och i synnerhet då inflytandet från den iranska revolutionen. Den pakistanska regeringen, som länge legat i konflikt med Kabul över frågan om Pushtunistan och Baluchistan, oroades av händelserna i Afghanistan och började ge stöd åt de medlemmar av pushtunstammen som gick över gränsen. Trots den gemensamma gränsen är Irans intresse för Afghanistan betydligt mindre, och schahen gjorde föga för att motarbeta PDPA under 1978. Men den iranska revolutionens seger i februari 1979 fick allvarliga ideologiska och materiella följder för den afghanska regimen. Iran var inte den främsta källan till stöd för kontrarevolutionen i Afghanistan, men den islamiska propagandan var självfallet inte verkningslös. Betydligt viktigare var de ekonomiska följderna av den iranska revolutionen. Hundratusentals afghanska arbetare utvisades ur Iran och därmed ströps det flöde av hemsänd valuta som var avgörande för Afghanistans ekonomi. Dessutom avbröts oljeleveranserna som en följd av strejker och nedskurna kvoter, och det dröjde innan Sovjetunionen kunde avhjälpa bristen.

Ett tredje problem var den rysk-kinesiska konfliktens inverkan på Afghanistan. Trots sina relationer till Sovjetunionen hade PDPA från början hoppats att kunna upprätta korrekta förbindelser med Peking, och det fanns röster inom partiet som talade för att Afghanistan skulle föra en någorlunda självständig utrikespolitik. Ett steg i den riktningen togs när man avbröt kontakterna med Sydkorea och upprättade diplomatiska förbindelser med Pyongyang, ett annat när Taher Badakhshi, ledare för den maoistiska politiska gruppen Settam-i Mali, för en tid togs in

i regeringen.

Men denna politik misslyckades av olika anledningar. För det första visade PDPA inget oberoende ens inom de snäva marginaler det hade. Ledningen kritiserades inom partiet för den senfärdighet den visade när det gällde att stödja den iranska revolutionen. Erkännandet kom först efter ryssarnas i november 1978. Och den kritiserades också för att den hack i hälar på Sovjetunionen upprättade förbindelser med Heng Samrins regering i Kampuchea. Taraki lade sig också vinn om att utpeka den eritreanska gerillan som en skapelse av arabiska reaktionärer vid en presskonferens tidigt i maj 1979. Dessutom bröt alliansen med Badakhshi snart samman och hans grupp trädde i opposition. Det uppges att det var den gruppen som var ansvarig för den ödesdigra kidnappningen av USAs ambassadör i Kabul i februari 1979.

Huvudansvaret vilar emellertid på Kina. Den kinesiska pressen var först sval och sedan häftigt fientlig mot den afghanska revolutionen. Och nu stöder den öppet kontrarevolutionen. Händelserna i Indokina bidrog till denna polarisering. Det var vid tiden för Kinas angrepp på Vietnam tidigt 1979, som de första rapporterna kom om kinesiskt materiellt stöd till de afghanska rebellerna via Pakistan. Detta var Kinas svar på bakslagen i Indokina.

De prokinesiska stämningarna i Afghanistan är starkast bland minoritetsfolken söder om den afghansk-sovjetiska gränsen och man kan skönja att långsiktigt kinesiskt försök att vinna stöd i Sovjetunionens centralasiatiska republiker. De sovjetiska kommentatorerna överdriver kanske den kinesiska inblandningens omfattning, men det är inget tvivel om att de senaste ryska reaktionerna delvis kan förklaras som ett upphetsat svar på vad man uppfattar som en kinesisk motattack över Hindu Kush efter motgångarna i Indokina.

Kontrarevolution

Under de tidiga vintermånaderna 1979 började situationen långsamt förvärras. Kontrarevolutionen inledde operationer för att omintetgöra PDPAs reformer. Rebeller genomförde räder i provinserna Kunar och Pakhtia från baser i Pakistan. Och den 14 februari bröt den allmänna ordningen i städerna för första gången samman, när en grupp beväpnade män grep den amerikanske ambassadören i Kabul, Adolph Dubs. Ambassadören och fyra av hans medhjälpare sköts till döds när afghanska säkerhetsmän öppnade eld mot det hotellrum där han satt som gisslan. Mot slutet av mars förvärrades läget ytterligare. Rebellerna fick understöd av pakistansk milis i sina räder in i Afghanistan. Och en häftig sammanstötning ägde rum i Herat i de nordvästra gränstrakterna mot Iran. Officiella talesmän i Kabul hävdar att stridigheterna i Herat inleddes av iranska trupper som gått över gränsen. Ingenting i tillgängliga källor tyder på att detta är sant, men oavsett orsaken dödades flera dussin ryska militärer och civila i konflikten.

Det ryska inflytandet ökar

Denna kombination av oro i städerna och på landsbygden (och åtminstone i det senare fallet underblåstes oroligheterna av utländska intressen) tycks ha drivit fram en genomgripande och på sikt ödesdigra — politisk kursändring i Kabul. Den 27 mars, tre dagar efter upploppet i Herat, ombildades regeringen. Taraki, ditintills både premiärminister och president, överlämnade premiärministerposten till Hafizullah Amin. Samtidigt bildades ett högsta försvarsråd med nio medlemmar och med uppgift att leda säkerhetsstyrkorna. Ett annat viktigt faktum var att ryssarna nu tog ett mycket fastare grepp om regeringsmaskineriet. Den 6 april anlände en sovjetisk delegation på hög nivå ledd av general Alexej Yepishev, ställföreträdande försvarsminister och politisk minister för sovjetiska flotten och armén.

Efter detta besök, som på något sätt tycks ha varit förknippat med säkerhetssituationen, fick Vasilij Safrontjuk det övergripande ansvaret för samordningen av den sovjetiska politiken. Han öppnade högkvarter vägg i vägg med Taraki i Folkets Hus i Kabul. Hans officiella funktion var rådgivare vid sovjetiska ambassaden: Mot slutet av sommaren var uppemot 5 000 civila ryska rådgivare verksamma inom det administrativa maskineriet. Stora summor pengar, miljoner dollar om dagen, pumpades in för att hålla staten flytande. Och det ryska ansvaret för den militära kampanjen blev mer direkt. Ryska styrkor övertog flygbasen Bagram norr om Kabul och sovjetiska officerare placerades på poster ända ned till kompaninivå. För att förebygga politiskt missnöje inom flygvapnet flögs alla militära plan från och med våren med minst en rysk pilot. Detta var speciellt viktigt eftersom regeringen allt efter som situationen på marken försämrades blev mer och mer beroende av flyget i sin kamp mot rebellerna.

Flyg mot rebellerna

Den nya politik som Amin och ryssarna under Safrontjuk genomförde tycks ha vilat på tre grundtankar. För det första skulle varje tillstymmelse till kontrarevolutionär verksamhet mötas med skoningslös militär vedergällning. Under 1978 hade flygvapnet använts för att varna och skrämja. Nu användes det för att utplåna de byar som ansågs vara motståndsnästen.

I provinsen Kunar bombades vid ett tillfälle en by därför att en funktionär inom PDPA hade hört sägas ett några av byborna hade givit rebellerna mat nattetid. I och med arméns fortskridande sönderfall blev regimen fram mot sommaren allt mer beroende av flygvapnet som sitt enda vapen mot de upproriska.

Säkerhetspolitikens andra grundtanke var att man skulle svälta ut rebellerna. Flyget användes för att bränna grödor i områden som Kunardalen och man hoppades att upproret skulle ebba ut i svält och kapitulation när den första snön föll i november. Inofficiella uppskattningar tyder på att Afghanistans underskott på spannmål kommer att vara omkring 1,4 miljoner ton i år, dvs nästan hälften av den normala volymen. I början av sjuttioalet drabbades landet av svält och nu hotar hungersnöden igen.

Den tredje politiska grundtanken var att man skulle kunna nå en överenskommelse med den nya pakistanska regering som väntades komma till makten efter valet 1979. När dessa mer vänskapligt sinnade krafter väl kommit till makten skulle det bli möjligt, trodde man, att slå igen dörren bakom de upproriska och krossa dem med vapenmakt och svält.

Det kan varit denna politik som förvandlade vårens splittrade och sporadiska kontrarevolution till en landsomfattande rörelse, men det är också möjligt att den muslimska reaktionen i vilket fall som helst skulle ha vuxit till hotande dimensioner. Nu blev det inga val i Pakistan och Zia-ul-Haq har skjutit upp dem på obestämd tid. Den amnesti som utfärdades i Afghanistan i april blev nästan helt verkningslös och när sommaren kom var stora delar av landet i uppror. Provinser som Kunar och Pakhtia var nästan helt i rebellernas händer och i augusti skar gerillan i norr av vägen mellan Kabul och Mazar-i-Sharif och hotade Salangspasset som leder genom bergen norr om huvudstaden. Folket i Mazaramassivet i centrala Afghanistan hade också gripit till vapen och förutom städerna kunde bara ett fåtal områden betraktas som säkra.

Upprorets utbredning över landet krävde också sin tribut bland städernas befolkning och i statsapparaten. Så snart regeringsstyrkorna slog till mot en viss by eller region vände sig de stadsbor som kom därifrån mot regimen och PDPA. Soldater och statstjänstemän lämnade sina poster och drog upp i bergen och i juli och augusti gick hela brigader (ungefär tusen man) över till rebellerna med full utrustning. I augusti slöt sig till exempel en komplett pansarbrigad med tanks (som rebellerna för

övrigt inte kan använda eftersom' de saknar drivmedel och tekniker) till de upproriska i Pakhtia.

Det finns rapporter om att större delen av den 80 000 till 100 000 man starka afghanska armén antingen har gått över till rebellerna eller inte längre är helt pålitlig. Men i oktober lyckades regeringsstyrkorna genomföra en kraftfull motoffensiv i Pakhtia, vilket visar att de, med tillräckligt materiellt stöd från Sovjet, fortfarande kunde återerövra fientliga huvudfästen.

Förtrycket i städerna

Situationen i städerna är densamma som på landsbygden. Efter den politiska kursändringen i april har repressionen intensifierats. Den hemliga polisen, Aqsa, stod under premiärministerns kontroll och låg därför i teorin såväl som i praktiken i händerna på Amin från slutet av mars och framåt. Den understöddes i sin verksamhet av Sarandoy, en militariserad polisstyrka som före revolutionen tränats av västtyska radgivare och senare av östtyskar och ryssar. Dessutom har PDPA byggt upp en egen milis. Man har angett dess styrka till mellan 70 000 och 300 000 man (men här är förmodligen redan den lägre siffran överdriven). Det förefaller som om många, om inte de flesta, av PDPAs ursprungliga medlemmar har dödats i striderna på landsbygden, antingen av rebeller eller av soldater som gjort myteri. Och gerillan ställer systematiskt varje medlem av PDPA de får tag på framför exekutionspatrullen, såvida det inte är fråga om tekniker som kan sköta erövat krigsmateriel. Denna åderlåtning har kraftigt försvagat PDPA som politisk kraft, men samtidigt som de mer erfarna kadreerna från tiden före april 1978 decimerats har partiet rekryterat nya medlemmar, främst bland ungdomen i städerna, för att bygga upp en ny, vidgad partistruktur.

Någon gång under 1979 började Aqsa och Sarandoy använda sig av förebyggande interneringar. Många tusen har fångslats som misstänka för kontrarevolutionär verksamhet utan att några rättegångar hållits. Det är nu ingen större tvekan om att en del av de som arresterats på politiska grunder avrättats summariskt av Aqsas folk. Rapporter om tortyr har blivit allt vanligare, och så moderna redskap som elektroder har börjat användas för första gången i Afghanistan's historia. Det är svårt att ange säkra siffror, men de tillgängliga källorna talar för att åtskilliga hundra dödats i fångenskap sedan våren 1979, att mer än tiotusen sitter i fängelse och att tiotusentals människor har dött i striderna på landsbygden under tiden fram till Amins fall. Regimen har vid mer än ett tillfälle förlorat greppet om situationen i städerna. Konflikten i Herat i mars följdes av häftiga strider i Jalalabad i april, och också här deltog sovjetiskt manskap. Den 23 juni inträffade den första större sammanstötningen i Kabul, när en grupp Hazaras intog Sarandoys förläggning i stadsdelen Jodi-Mewan. Först sedan man satt in två Mi-24:or, tungt bestyckade helikopter, kunde attacken slås tillbaka. En betydligt allvarigare sammanstötning inträffade när soldaterna i kommando 444 i fortet Bala Hissar som dominerar Kabul reste sig mot regimen. Denna enhet bestod till största delen av medlemmar i PDPA men den revolterade när säkerhetsstyrkor från Sarandoy trängde in i fortet för att genomföra förebyggande arresteringar. Striderna rasade i timmar och flera hundra människor dödades innan regeringen, också den här gången med flygvapnets hjälp, lyckades krossa revolten. Några dagar senare blossade strider upp i staden Kandahar sedan några ryssar öppet ätit frukt de köpt på marknadstorget. Det var i fastemånaden Ramadan. Oroligheterna började på själva torget och det förefaller som om den sovjetiske befälhavaren på platsen och några av hans officerare dödades av afghanska trupper som vägrat ingripa mot den rasande folkmassan.

Taraki maktlös

Under sommarens lopp vann kontrarevolutionärerna ökat stöd och regeringen visade tilltagande

tecken på inre spänning. Amin, övertog den 27 juli posten som försvarsminister och ersatte därmed överste Watanjar, en man som antogs stå närmare Taraki. Presidenten hölls alltmer utanför kontakter med besökande journalister och föreföll vara fånge i en situation som han hade få medel att påverka. Detta doldes dock av en grotesk personkult, som ibland nästan verkade anlagd för att misskreditera honom. Den officiella pressen hyllade honom som "vårt lands geniale författare" och "Store Ledare" och visade bilder av honom där han höll tal, bilder som var fotografiskt manipulerade så att Tarakis gestalt skulle förefalla dubbelt så stor som alla övriga deltagare. Amin beskrevs som "den lojale lärjungen och hjältemodige efterföljaren till det afghanska folkets store ledare". Två genomgående teman i regeringens uttalanden visade på de svårigheter den hade. Det ena var det allt vanligare åkallandet av islamisk retorik i PDPA:s tal. Redan tidigt var det vanligt att Taraki och Amin hävdade att deras regering inte var mot islam och att revolutionens fiender i själva verket inte var "muslimska bröder" utan "satans bröder". Grupper av religiösa stamhövdingar fördes till Kabul för att tas emot av Amin och Taraki och för att bedyra regimen sin trohet. Men många av dem hade fått betalt av Amins departement för att ställa upp.

Proletariatets diktatur?

Det andra temat, uppseendeväckande även om man ställer sig frågande till PDPA:s sätt att bruka marxistiska termer, var påståendet att Afghanistan redan var en arbetarstat. Taraki erkände den afghanska arbetarklassens blygsamma storlek men betonade att detta uppvägdes både av att många bönder var "potentiella arbetare" och av att arbetarklassen fick internationellt stöd (dvs från Sovjet). Amin hävdade för sin del att arbetarklassen i sträng bemärkelse utgjorde 6 procent av den afghanska befolkningen (en grovt överskattad siffra) och t o m att det originella i den afghanska revolutionen låg i att den utgjorde en övergång från feodalism till socialism. Han menade att revolutionen i april 1978 var en "arbetarklassrevolution" och "ett proletärt ledarskap tog makten". När det gällde de inrikespolitiska förhållandena, hade hävdandet av revolutionen "proletära" natur en bestämd ideologisk funktion. "Arbetarklassen" (dvs PDPA) har rätten att utöva kontrollen över resten av landet och bönderna utesluts öppet från en ledande plats i revolutionen. Alla som opponerar sig mot staten är kontrarevolutionärer. Därmed rättfärdigas ett litet stadsbaserat radikalt partis diktatur.

Kontrarevolutionens bas

Vid slutet av sommaren 1979 verkade regimen ha förlorat stödet från många av sina tidigare och potentiella supportrar till följd av kontrarevolutionära framsteg och sina egna missgrepp. I städerna förlorade man intelligentians och statstjänstemännens sympatier genom de massarresteringar och det terror klimat som Aqsa och Sarandoy bar ansvaret för. Delar av denna sociala grupp hade fysiskt undanröjts. På landsbygden hade regimen inte lyckats vinna stöd från majoriteten av de fattiga, som hotades av svält senare under året och som höll på att gå över till oppositionen. T o m minoritetspolitiken som hade en så central plats på PDPA:s program hade misslyckats.

Hazarastammen, den mest förtryckta av alla minoriteterna, vars medlemmar är shiiter är de mest mottagliga för Khomeinis locktoner och befann sig i öppen revolt i slutet av våren. Större delen av baluchnomaderna hade flytt till Pakistan och Iran. På högslätterna i norr, där godsägarna var mest inflytelserika, hade resningen gått långsammare, men i slutet av juli rapporterades hårda strider även därifrån. I den centrala delen av landet hade de flesta kadrer som inte var från Pushtun deserterat, så att regeringen nästan enbart var rekryterad från Pushtun. I de demagogiska hyllningarna till en "arbetarklassregim" hördes numera sällan något om de nationella

minoriteterna och deras problem.

Splittrad opposition

En viktig tillgång fanns dock kvar, nämligen oenigheten inom oppositionen. Inom denna kunde åtminstone åtta olika grupper urskiljas och många av striderna utkämpades lokalt. Dessa lokala stamgrupper stod inte under någon politisk organisations direkta ledning, och försök att ena åtminstone alla Pakistanbaserade fraktioner misslyckades. Den afghanistanska Jamiat-i-Islami-gruppen, ledd av Bahranuddin Rabanni, var en ultrakonservativ grupp, i förbund med den pakistanska Jamiat, under det att andra betecknade sig som mera moderna eller reformistiska. Gulbuddin Hekmatyars afghanska islamiska parti hade bekämpat Zaher Shah- och Daud-regimerna och hade anhängare bland städernas intellektuella. Afghanistans islamiska nationella revolutionära råd stod under ledning av Pir Syed Ahmed Gilani, en religiös ledare och storgodsägare i Kabul, och hade bland sina medlemmar ett antal USA-utbildade tjänstemän. Förutom regions- och fraktionstvister fanns det ett mycket viktigt tvisteämne, nämligen vilken plats icke-pushtunska minoriteter skulle få i ett Afghanistan där PDPA inte längre hade makten. Ty de viktigaste maoistiska grupperna, Settam-i-Melli och Shola-i-Javid, hade lyckats vinna terräng bland hazarastammen och tajikerna, som är motståndare till ett återinförande av Pushtuns traditionella herravälde vilket de islamiska krafterna eftersträvade. Skulle någon av de Pushtunbaserade grupperna komma till makten vid en framgångsrik kontrarevolution, då skulle detta förmodligen leda till ett nytt inbördeskrig efter etniska linjer.

Jämförelsen med den "islamiska rörelsen" i Iran är ganska vilseledande, trots den mobiliserande roll som muslimsk ideologi spelat i båda fallen. Bortsett från de uppenbara in- och utrikespolitiska skillnaderna mellan Pahlavi- och PDPA-regimerna kan två distinktioner göras: för det första var den franska rörelsen huvudsakligen stadsbaserad, i ett samhälle där 50 procent av befolkningen bodde i städerna, medan den afghanska rörelsen till övervägande delen är knuten till landsbygden, i ett land med endast 13 procent av invånarna i städerna. För det andra spelade prästerskapet i det shiitiska Iran en ledande roll i rörelsen, medan i det övervägande sunnitiska Afghanistan ledningen ligger i händerna på stamledare och intellektuella eller, som i fallet Gilanifamiljen, hos ättlingarna till muslimska helgon snarare än hos prästerskapet som sådant.

Septemberkrisen

Denna kritiska situation tycks ha fått Taraki och ryssarna att försöka ändra taktik. Presidenten var på Kuba för de alliansfria staternas toppmöte i början av september och på återvägen till Kabul träffade han Brezjnev i Moskva den 10 september. Hans försök att få bort Amin misslyckades emellertid. Efter sin återkomst den 14 september kallade han Amin till regeringsbyggnaden ("Folket Hus") och under omständigheter som fortfarande är oklara började en eldstrid följd av explosioner. Det meddelades först att två ministrar, inrikesministern Watanjar och ministern för gränsärenden Mazdooryar, hade avskedats, men två dagar senare, den 16 september, kom meddelandet att Taraki hade avgått av hälsoskäl. Huruvida han dödades omedelbart eller inte är okänt, men den 9 oktober meddelade Kabuls radio att han hade dött samma morgon av sin "sjukdom".

Även om det inte är fullt bevisat tyder omständigheterna mycket starkt på att dessa händelser var resultatet av ett sovjetiskt försök att avlägsna Amin och stödja Taraki i en försiktigare politik. De ryska reaktionerna på Amins seger var tveksamma, och en rysk journalist, som befann sig på Tass huvudkontor samma dag bekräftade nyligen att nyheten om Tarakis fall kommit som en fullständig överraskning där.

Den enda omständighet som talar emot är det enkla faktum att ryssarna inte lyckades störta Amin. Detta kan endast förklaras genom att man antar att de, trots Safrontjuks närvaro i Folkets hus vid tillfället, hade överlämnat organisationen av mötet till Taraki och hans falske adjutant, Taroun. När operationen väl hade misslyckats, erkände ryssarna Amin, antagligen därför att de inte hade något bättre alternativ till hands.

Amins fortsätter den hårda linjen

Amins manövrer visade att han tänkte låtsas ta avstånd från det förflutna genom att gå på Tarakis nya linje, medan han i praktiken fullföljde den extremt repressiva linje som kännetecknat hans tid som premiärminister. Han tillkännagav att en kommitté på 58 personer skulle tillsättas för att börja arbeta fram en konstitution — landet hade styrts genom dekret av revolutionsrådet sedan april 1978. Han frigav en del politiska fångar och förvandlade dödsdomarna över de ”konspiratörer” som häktade i augusti 1978. Han kritiserade Tarakis tidigare personliga styre.

Men få lät sig övertyga av dessa utspel. Amin hade mer än Taraki burit ansvaret för de tidigare arresteringarna och morderna, och nu fortsatte dessutom häktningarna som var många fler än det lilla antal som hade frigetts vid hans makttillträde. Aqsa upplöstes visserligen men ersattes av en likadan säkerhetspolis, KAM (Arbetarnas säkerhetsorganisation), under ledning av brorsonen Asadollah Amin. Även om kulten av den nye presidenten åtminstone inte omedelbart nådde den nivå som Kabul Times hade upphöjt Taraki till, hyllades den nye presidenten snart som ”april-revolutionens djärve ledare”, manipulerade bilder av Amin trycktes i Kabul Times och revolutionsrådets dekret angavs helt enkelt vara utfärdade i hans namn. Liksom Taraki började Amin försöka inleda en dialog med oppositionens krafter i ett försök att bredda regimens bas, men ingen av de viktigaste oppositionsgrupperna föreföll villig till några kompromisser. Ett litet stadsbaserat reformist-parti, Afghan Mellat, tycks faktiskt ha gett visst gensvar på PDPA:s vädjan men, detta initiativ gick om intet då arméofficerare som sympatiserade med Afghan Mellat gjorde myteri vid armébasen i Rishkur i Kabuls södra utkanter en månad efter Amins makttillträde.

Sovjet ingriper med trupper

I oktober satte regeringen i gång en offensiv mot rebellstyrkor i Pakhtia som fick avsevärd framgång och upp emot fyra tusen Tarakianhängare, militära och civila, arresterades i städerna. Amin kände sig så säker att han lät meddela offentligt att han lade ansvaret för septemberhändelserna på ryssarna, Taraki och de fyra medlemmar av ”Taraki-klicken” som han kallade dem, som hade flytt till Sovjet (Sarwari, Watanjar, Mazdooryar och Gulabzoi). Ryssarna å sin sida fortfor att lämna ekonomisk och militär hjälp, men den ryska pressens täckning av Afghanistan minskades påfallande.

Avlägsnandet av Amin innebar en både internationellt sett och i ekonomiskt avseende stor påfrestning för Sovjet men kom vid en taktiskt lämplig tidpunkt: just då var västvärlden upptagen av den amerikanska gisslan i Teheran och bedövd av den annalkande julhelgen. Att vintersnön börjat komma gav också ryssarna visst andrum gentemot de islamiska rebellerna i bergen. Efter en tid av sovjetiska truppkoncentrationer längs den afghanska gränsen gick de under de två sista veckorna i december in i Kabul med flera tusen man. Dessa var inte som tidigare rådgivare utan stridsutrustade soldater och de använde demonstrativt Kabuls civila flygfält och inte militärflygfält som t ex Bagram. Efter ett par timmars strider i och omkring regeringsbyggnaderna i Kabul meddelades det den 27 december att Amin hade störtats. Ex-presidenten hade dömts och avrättats tillsammans med sin bror och brorson, Asadollah Amin, chefen för säkerhetspolisen. En ny PDPA-regim under ledning av Parchams ledare Babrak Karmal hade, sades det, nu tagit över.

Oavsett det exakta händelseförloppet kan det knappast råda något tvivel om att det var genom ryskt initiativ och ingripande som Amin störtades. Ryssarnas motiv var samma som hade gällt i september, nämligen att varje regering under Amin skulle vara ur stånd att motstå och kämpa ned en motrevolution. Ändå blir förmodligen priset för att störta Amin mycket högt, speciellt som det ytterligare försvagar statsapparaten. Amin hade både före och efter septemberkrisen byggt upp ett starkt stöd inom armén och milisen, och han hade avlägsnat och i vissa fall låtit döda dem som misstänktes för lojalitet mot antingen Parcham eller Taraki. I december tycks det därför ha blivit omöjligt att avlägsna Amin enbart genom att organisera en sammansvärjning inom armén. Ryska truppers inmarsch i Afghanistan kunde dessutom inte undgå att framkalla ett nationalistiskt motstånd inom delar av armén, med påföljd att många antingen deserterade eller tog ställning mot regimförändringen. De styrkor som den nya regeringen förfogade över var därtill reducerade genom de gångna tjugo månaderna av fraktionsstrider och kontrarevolutionära avrättningar.

Den nya regeringens sammansättning och program återspeglar en önskan att vinna sympatier inom ett så brett politiskt spektrum som möjligt. Men i och med detta upptas inom den nya regimen vissa av de fraktionstvister som hade sönderslitit de tidigare, vilket i framtiden kan leda till ytterligare konflikter. Babrak Karmal är både premiärminister och president och i hans regering ingår de främsta ledarna inom Parcham som fördrevs från Afghanistan av Khalq-fraktionen sommaren 1978: utom Babrak själv ingår där Anahita Ratebzad, nu utbildningsminister, Faiz Mohammad. Faiz, nu minister för gräns- och stamfrågor, Abdul Wakil, finansminister, Shah Mohammad Dost, utrikesminister, och Nur Ahmad Nur, medlem av revolutionsrådets presidium. I regeringen ingår också sympatisörer till Parcham som fängslades 1978 anklagade för sammansvärjning: Sultan Ali Keshtmand, nu planminister, och överstelöjtnant Mohammad Rafia, nu försvarsminister, och dessutom general Abdel-Kader, en tidigare Parcham-anhängare som spelade en central roll i kupporna 1973 och 1978. Men i den nya administrationen ingår också fyra medlemmar av "Taraki-klicken" som Amin kritiserade efter september. Asadollah Sarwari blir presidiets vicepresident, Watanjar blir presidiemedlem, Sher Jan Mazdooryar blir kommunikationsminister och Mohammad Gulabzoi blir inrikesminister.

En "nationellt demokratisk" revolution

Babrak Karmals programförklaringar tyder på en mer långtgående reträtt från PDPA: s tidigare positioner än ens Taraki hade avsett eller Amin hade förespråkat. Han tillkännagav att alla politiska fångar skulle släppas, befriade 2000 fångar som satt i Kabuls fängelse, erbjöd rebellerna villkorslös amnesti och lovade, kanske utan att övertyga, att tillåta bildandet av politiska partier, under förutsättning att de inte stödde kontrarevolutionen. Han betonade att den nya regimen eftersträvade politisk och inte en militär lösning på landets problem, i skarp kontrast till Amin, som hade hotat sina motståndare med en hel arsenal moderna vapen. Karmal uppmärksammade särskilt islam, som kunde räkna med regeringens stöd, och gjorde en underförstådd reträtt från Tarakis och Amins tal om "arbetarstat" genom att beteckna Afghanistans revolution som blott och bart "nationellt demokratisk".

Det finns flera skäl att ställa sig tvivlande till i vilken utsträckning denna nya regim, stödd av sovjetiska stridskrafter, ska kunna hantera den situation den fått i arv. Med tanke på bitterheten i de tidigare fraktionsstriderna och utrensningarna måste det finnas en hel del avoghet mellan Parchams medlemmar och de forna Tarakianhängarna. I synnerhet utnämningen av Asadollah Sarwari till vicepresident kan inte gärna ha lugnat dem som hade lidit under Aqsas förtryck, oavsett om de var medlemmar av PDPA eller inte. Partiets, arméns och administrationens svaghet ströks under av de två kriserna i september och december. Den nya regimen förväntas konsolidera sig i kölvattnet efter Amins störtande men dessutom under de närmaste månaderna

eller t o m åren sträva efter en långsiktig politisk lösning, som innebär ökad frihet och ett löfte om materiella förbättringar för landsbygdsbefolkningen och som utnyttjar stamrebellernas benägenhet att acceptera en centralist, när denna har visat att den sitter säkert i sadeln.

Sovjets alternativ

Över alla dessa frågor står den ryska närvaron i landet och de följder den kan få. Den ryska interventionen återspeglar det faktum att ryssarna efter Tarakis misslyckande hade tre var för sig lika litet inbjudande alternativ: att helt dra tillbaka sitt stöd till PDPA och därmed lida ett stort politiskt nederlag och överlämna Afghanistan åt den islamiska reaktionen och förmodligen ett mångårigt inbördeskrig med osäker utgång; att stödja Amin, som var ur stånd att åstadkomma en politisk lösning och som försvagade regimen bas alltmer; eller att gå in med styrkor starka nog att kasta Amin ur sadeln och skydda den nya regimen så länge som behövdes för att trygga dess existens. Att jämföra denna intervention med dem i Ungern och Tjeckoslovakien är helt irrelevant. I dessa båda fall existerade ingen kontrarevolution med stöd från utlandet, och de störtade regimerna under Imre Nagy och Alexander Dubcek var uppenbarligen ganska populära. I Afghanistan var det tvärtom kontrarevolutionens omfattning som hade gjort situationen prekär och Amin var en utomordentligt impopulär president, vars ställning hängde på det dagliga stödet från Sovjet.

Ryssarna kan och måste klandras för sin politik i Afghanistan före decemberinterventionen, dvs för de lösningar och modeller som PDPA:s ledare använde med Sovjets goda minne. Själva interventionen återspeglar de katastrofala följderna av denna linje och den blev också enormt kostsam för Sovjet — dels ekonomiskt genom åtagandet att stödja PDPA under ett antal år, dels militärt genom insättandet av tiotusentals soldater och de förluster de kan komma att lida, dels och framför allt politiskt genom den försämrade internationella situationen. Sovjets relationer med USA och Kina (med det senare landet hade de sedan några månader förbättrats) påverkades menligt av händelserna i Afghanistan, något som också gällde dess förbindelser med den muslimska världen som egenrättfärdigt som alltid ivrigt stödde de stråtrövare som ledde kontrarevolutionen.

I det nya klimatet kommer imperialistmakterna att få det lättare för att sätta i gång sina egna militära interventioner. Ryssarna har skapat en frist för PDPA med sin intervention, men de kan bidra till en lyckosam lösning på de problem den afghanska revolutionen står inför endast om de ger sitt stöd åt en alternativ politik och inte begår nya militära missgrepp. Ryssarnas avgörande misstag var mindre att de intervenerade i december 1979 och mer att de lät situationen urarta och då tvingades välja mellan dåliga alternativ.

Den frågan måste ställas om regimen hade något egentligt alternativ före december 1979. Det räcker inte med att konstatera att en del av dess åtgärder var klandervärda — för att en kritik av de afghanska revolutionärerna skall få sin fulla politiska vikt måste det visas att de hade andra realistiska alternativ. Man kan uttrycka vissa tvivel, när man vet hur få anhängare PDPA hade, om de gjorde rätt som överhuvudtaget grep makten i april 1978, men i det fallet tycks deras handlande varit berättigat. De beslöt inte bara att göra en kupp som en individualistisk eller anarkistisk akt. Inför det mycket verkliga hotet att fysiskt utplånas av Daud, vilket ingick i dennes förlikning med Zia och shahen, beslöt de att slå till först, trots att de inte hade ansett sig kunna ta ett sådant steg på minst två år. Kritiken av deras beslut att starta ett reformprogram är också tvivelaktig. Att de vidtog så många åtgärder inom några månader efter makttillträdet vittnade snarare om att de var angelägna om en socialistisk omvandling och otåligt ville befria sig från arvet efter den föregående regimen.

I PDPA:s revolutionära program finns det emellertid vissa punkter som så vitt man förstår med fog kan kritiseras. Först och främst utmärktes från början parti- och statsstrukturen av ett totalt åsidosättande av ens de mest elementära demokratiska normer. Tvisten med Parcham och de efterföljande utrensningarna så nära efter aprilkuppen blev mycket dyrbara och kunde ha undvikits med ett annat politiskt system inom partiet.

Vidare dröjde det ett och ett halvt år efter PDPA:s maktillträde innan man började tala om en konstitution — att Amin tog upp frågan om konstitutionen var med tanke på hans meritlista inte mycket att sätta tilltro till, och den borde och kunde ha kommit upp på dagordningen långt tidigare. För det andra var visserligen de reformer PDPA lade fram progressiva, men de förefaller ha genomförts på ett sådant sätt att de i onödan ökade landsbygdsbefolkningens fientlighet. Detta gällde landreformen och äktenskapsdekretet, som regeringen inte förmådde förklara på ett riktigt sätt och genomföra demokratiskt och som blev frågor som de kontrarevolutionära kunde samla stöd kring. Med tanke på att det inte fanns någon aktiv bas på landsbygden, varken de partikadrer eller statliga tjänstemän som hade behövts för att genomföra reformerna på ett smidigt sätt, borde PDPA ha gått mera försiktigt fram med bönderna än som skett.

Nödvändigheten av folkligt deltagande

Nu efteråt står det klart att risken för att förlora stöd genom att synas försumma landsbygden var mindre än faran i att uppamma motstånd genom burdusa ingrepp. Frånvaron av en demokratisk grundval för reformerna påverkar också det sätt på vilket regimen tycks ha spelat bort en av sina främsta tillgångar, nämligen minoritetsfrågan. Det skulle förvisso ha tagit tid att vinna stöd från de icke-pushtuniska minoriteterna, men bristen på folklig delaktighet i styrandet av staten och det starkt propagandistiska innehållet i det nya material som framställdes på minoritetsspråken verkar ha fört med sig att minoriteterna blev ett lättare offer för kontrarevolutionen efter de första månaderna. Det är faktiskt en mycket allvarligare anklagelse mot PDPA att de mött väpnat uppror från tajikerna och uzbekerna i norr och från hazarastammen i det centrala höglandet än att de möts av motstånd från pushtunstammarna, vars sociala organisation och tidigare etniska dominans hotades närmast av reformerna.

Formen för regeringens uppslutning på Sovjets sida förefaller också att ha skapat problem i onödan. Regimen leddes av ett prosovjetiskt parti och hade redan innan inbördeskriget bröt ut för fullt varit kraftigt beroende av sovjetisk hjälp. Detta är inte i och för sig någon avgörande fråga. Men med tanke på underströmmen av ryssfientlighet i Afghanistan, betingat av nationalistiska och religiösa skäl, och med tanke på de prokinesiska stämningarna hos delar av intelligentian och tajikerna, borde inte alliansen med Sovjet ha presenterats i så lojalistiska termer. Genom att de sökte övertyga ryssarna om att de fullt förtjänade sovjetiskt stöd förefaller PDPA:s ledare ha provocerat onödig fientlighet i landet redan före interventionen i december 1979.

Ingen ursäkt för det brutala förtrycket

Den allvarligaste kritiken av PDPA rör emellertid den grad av förtryck man har tillgripit i striden mot kontrarevolutionen och som inte kan rättfärdigas av vare sig moral eller tvång. Ansvaret för den nivå striderna fördes på och de åtföljande brutaliteterna ligger utan tvekan i första hand hos kontrarevolutionens stridskrafter — innan ens PDPA hade börjat genomföra sina reformer hade de kontrarevolutionära ledarna börjat motarbeta dem, och det var kontrarevolutionen som överskred gränsen för de grymheter som ett inbördeskrig normalt innebär genom att besluta att inte ta några fångar utan att avrätta de PDPA-soldater som greps. Rapporter från rebellbehärskade områden bär vittnesmål om hur de stympade fångar. Brutalitet av sådan art ger en god del av

förklaringen till PDPA:s motreaktion men trots provokationerna är den därmed inte ursäktad. Det urskillningslösa i motoffensiven på landsbygden och massförtrycket i städerna är inte bara moraliskt förkastligt utan verkar också ha underblåst kontrarevolutionen och gjort det möjligt för PDPA:s fiender att vinna ökat stöd.

Den ryska interventionen har givetvis inte förändrat situationen, dvs gjort PDPA-regeringen populär på nytt. Förbittringen över dess politik växte fram redan innan Amin tog presidentmakten och måste ha fått ytterligare näring genom chocken av den direkta inblandningen av ett stort antal ryska trupper i landet. Den kritik som stora delar av vänstern riktat mot den sovjetiska interventionen har tenderat att undvika en diskussion om vilka alternativ de sovjetiska ledarna hade stödja Amin eller dra sig tillbaka helt och hållet. Den har på samma gång pendlat från en berättigad misstro mot en del av de ryska påståendena (att Amin var CIA-agent, att Afghanistan drabbats av direkt utländsk aggression) till en orimligt självbelåten tystnad angående det utbredda indirekta stöd som kontrarevolutionen får från utlandet.

Framför allt har kritiken utgått ifrån att alla former av utländsk militär intervention bör fördömas av socialister. Revolutionära krafters interventioner i andra länder är i många fall både moraliskt oförsvarbara och motverkar sitt syfte politiskt. Det har förekommit sådana upprörande missbruk av argumenten för att rättfärdiga Sovjets handlande (i t ex Ungern och Tjeckoslovakien) att det finns allvarliga skäl för att reservera sig i fallet Afghanistan. Men socialister kan inte hävda att militära aktioner utomlands till stöd för revolutionära rörelser i alla lägen är otillåtna: inför en imperialistisk kontrarevolutionär intervention kan en sådan aktion bli nödvändig. Även i en situation där inbördeskrig råder, dvs där den regering som man vill stödja kanske inte har allmänhetens förtroende, kan sådana interventioner vara försvarbara. Men då måste de uppfylla två krav: för det första att interventionen antingen redan har genuint folkligt stöd i landet ifråga eller att den har en rimlig chans att få det stödet; för det andra att de internationella följderna inte väger tyngre än de sannolika fördelarna, dvs att interventionen inte fungerar som en provokation till imperialistiska hämndaktioner. Den roll som de kubanska trupperna spelade i Angola uppfyller helt klart dessa krav. Däremot måste den ryska rollen i spanska inbördeskriget kritiseras, inte för interventionen som sådan, utan för den otillräckliga hjälp som Sovjet gav republiken och för det förtryck som den sovjetiska polisen utövade inom de republikanska områdena.

I Afghanistan kommer endast framtiden att kunna utvisa om det ryska spelet kan lyckas i det långa loppet och leda till de sociala framsteg, som man nu kan se i Mongoliet, där den kommunistiska regimen installerades 1921 genom en liknande direkt militärintervention till stöd för en liten revolutionär rörelse. A andra sidan kan en massiv rysk närvaro och ryska politiska modeller bidra till att fjärma vida skikt av befolkningen med det resultatet att ingen stabil efter-revolutionär regering kan uppstå.

Internationellt sett har vi redan en allvarlig diplomatisk kris. En kris som hotar kvarlevorna av avspänningen, uppmuntrar de mest krigshetsande västledarna att förnya det kalla kriget, underlättar för vidare USA-äventyr i Centralamerika eller Arabiska viken, försvårar för den sovjetiska hjälpen att nå Södra Afrika, där den så väl behövs, och uppmuntrar förtryckarreflexen i Moskva. Carteradministrationen, som torpederat SALT-II och släppt lös programmet för kryssningsrobotar i Europa, bär huvudansvaret för försämringen i de internationella relationerna genom att den undandragit tidigare befintliga hämskor på det sovjetiska agerandet. Det är revolutionära krafter runt om i världen som måste betala för den afghanska kontrarevolutionens härjningar, PDPA-ledningens auktoritära förflutna, den ryska politikens misstag och den nuvarande imperialistiska offensiven.

Översättare: Ingvar Lindblom och Karl Erik Hedström

Källor

Amnesty International, *Violations of Human Rights and Fundamental Freedoms in the Democratic Republic of Afghanistan*, London sept 79
Antiimperialistisches Informationsbulletin, Marburg okt 79
BBC, Summary och World Broadcast, 22 sept 79
The Guardian, 31 dec 79
Kabul Times, 2, 7, 8, 12, 14, 22 april, 17, 18 juni, 9, 15, 20, 22 aug, 18, 25 okt 79
Le Monde, 20-22 mars, 8-10 aug, 18-20, 25 sept, 22 dec 79
Mardomnameh, Jan-Heeren Grevemeyer, Berlin 1980
New Left Review nr 112, nov-dec 78
New York Times, 3 sept 79
Now, 30 nov 79, John Dale
Peking Review nr 24, 15 jun 79
Problems of Communism, juli-aug 79, Louis Duprée
The Bolshevik Revolution, E H Carr, London 1966
Washington Post, 13 maj 79, Selig Harrison

Lästips

Ovanstående artikel behandlar bakgrunden till upproret mot den sovjetstödda Kabul-regeringen och det första åren av detsamma, samt inledningen till den sovjetiska militära interventionen (i december 1979). Kriget kom snart att främst föras mellan den sovjetiska armén och den av USA och Pakistan stödda mujaheddingerillan. Kriget blev en kostsam historia för Sovjet – på många sätt – och 1989 drogs de sovjetiska trupperna tillbaka. Kampen mellan olika mujaheddin-fraktioner och regionalt förankrade miliser fortsatte dock flera år. Den fraktion som till slut tog hem spelet var talibanerna (som intog Kabul 1996), som dock aldrig fick kontroll över hela landet. Några år senare (2001) invaderade USA och avsatte talibanregeringen.

Denna historia beskrivs av Tariq Ali i boken *Fundamentalisternas kamp* (2002), se utdraget [Afghanistan: mellan hammaren och städet](#).